

Teminis maršrutas

Kauno miesto dvarai ir dvareliai

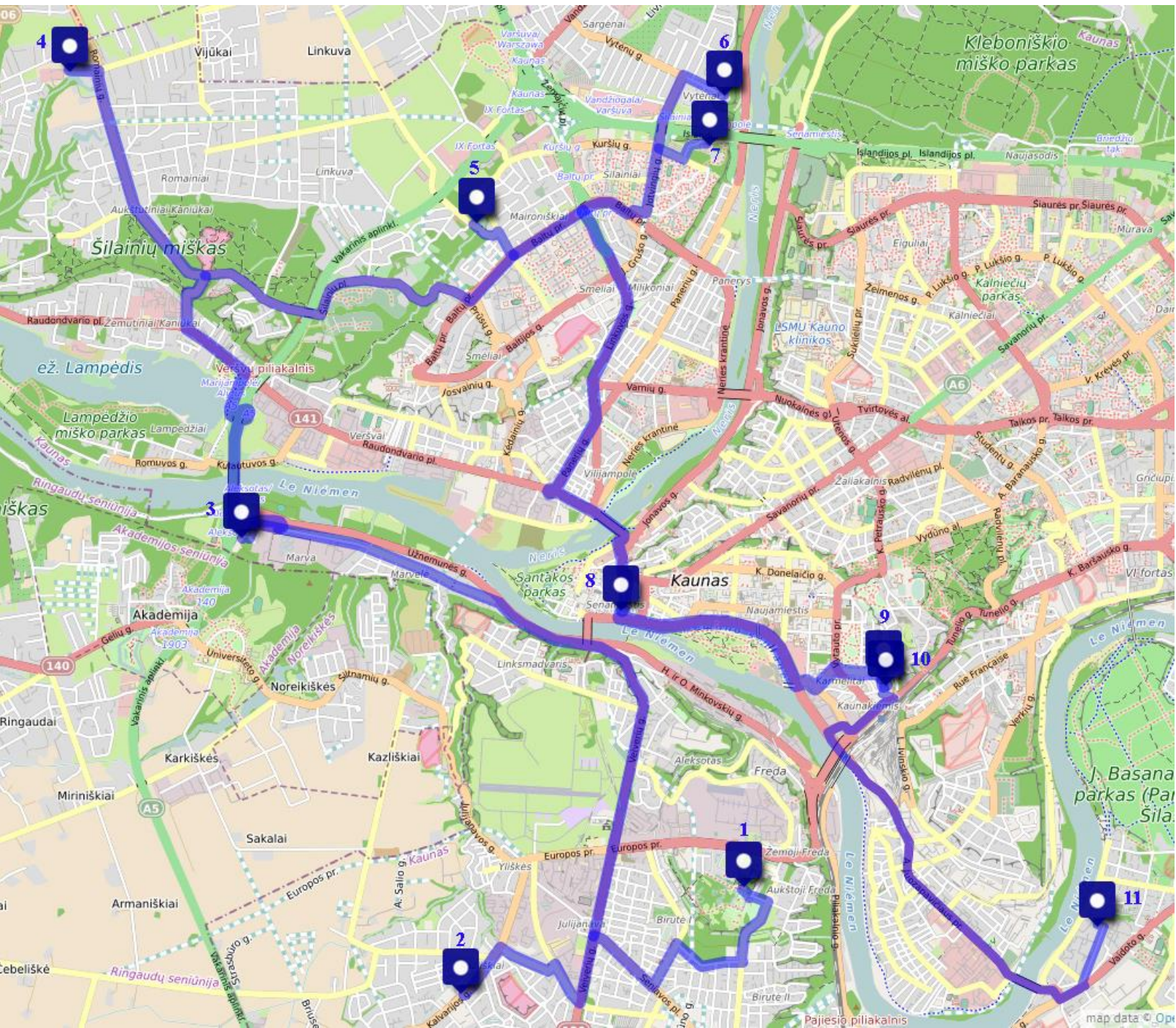
Teminiame maršrute „Kauno miesto dvarai ir dvareliai“ pristatome išlikusius (iš dalies išlikusius) Kauno mieste esančius dvarus ir dvarelius, liudijančius apie kadaise klestėjusią dvarų kultūrą.

Kauno miestas per šešis šimtmečius nuolatos plėtėsi, į jo teritoriją pateko įvairūs pakaunės dvarai ir dvareliai. Dvarai kaip ūkiniai-ekonominiai vienetai funkcionavo iki 1940 m. Daugelis mūsų dienas pasiekusių Kauno dvarų ir dvarelių gerokai nukentėjo nuo laiko ir žmonių (pvz., Linkuvos, Romainių dvarai). Kai kuriems dvarams labiau pasisekė, juose daugmaž išsaugota pastatų visuma (Aukštosios Fredos dvaras), o nedaugelis sulaukė tikro „renesanso“ (pvz., Miesto dvarelis).

Kviečiame aplankyti Kauno miesto dvarus ir dvarelius, kurių daugelis yra kultūros paveldo vertybės.

Teminis maršrutas apima šiuos Kauno miesto dvarus ir dvarelius:

1. Aukštosios Fredos dvaras
2. Tirkiliškių dvaras
3. Marvos dvaras
4. Romainių dvaras
5. Linkuvos dvaras
6. Vytėnų dvaras
7. Sargėnų dvaras
8. Miesto dvarelis
9. Frykų (Idalinos) dvarelis
10. Legeckių dvarelis
11. Aukštosios Panemunės dvaras

Aukštosios Fredos dvaras

Adresas: Ž. E. Žilibero g. 6

Aukštosios Fredos dvaro rūmai. 1968 m.

Kaunas ir jo apylinkės / Pranas Juozapavičius. – Kaunas, 1980. – P. 393.

Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (LDK) valdovo Aleksandro dovanotoje žemėje XVI a. pradžioje Aukštosios Fredos dvarą įkūrė LDK izdo raštininkas Henrikas Šliageris. Vėliau dvarą nusipirko kunigaikštis Mykolas Glinskis, bet 1508 m. jį pardavė Kauno miestui.

1795 m. po trečiojo Abiejų Tautų Respublikos padalijimo Freda (kairysis Nemuno krantas) atsidūrė Prūsijos valstybės teritorijoje. 1799 m. Aukštosios Fredos dvarą įsigijus Juozapui Godlevskui, prasidėjo jo „aukso amžius“: pastatyti puošnūs klasicistinio stiliaus rūmai (dab. Ž. E. Žilibero g. 6), perplanuotas peizažinis parkas, iškasti tvenkiniai, sudarantys naujojo savininko inicialų J G kompoziciją. XIX a. II pusėje Aukštosios Fredos dvaras priklausė Stanislovui Govronskui. 1883 m. dvaras nusavintas kuriamai Kauno tvirtovei, greta jo išaugo centriniai įtvirtinimai, buvo suformuoti pylimai, iškasti grioviai, dvaro kompleksą papildė keletas naujų statinių (tarp jų stačiatikių cerkvė). 1887 m. dvaro rūmai tapo Kauno tvirtovės komendantų rezidencija.

1915–1919 m. Aukštosios Fredos dvare šeimininkavo kaizerinės Vokietijos okupacinė kariuomenė. 1920 m. dvare įsteigta Žemesnioji sodininkystės ir daržininkystės mokykla. 1923 m. dalis dvaro žemių atiteko kuriamam Botanikos sodui. Buvusį dvaro parką botanikos sodo reikmėms perplanavo vokiečių architektas Karolis Rauthas. 1923–1940 m. botanikos sodui vadovavo žymus botanikų giminės atstovas, profesorius Konstantinas Regelis, jo iniciatyva pastatytos oranžerijos. Sovietiniais metais dvaro komplekso pastatais naudojosi Lietuvos TSR mokslų akademijos botanikos

sodas ir I. Mičiurino sodininkystės-daržininkystės technikumus. 1992 m. botanikos sodas atiteko atkurtam Vytauto Didžiojo universitetui (VDU). 2001 m. parkas įrašytas į Lietuvos nekilnojamųjų kultūros vertybių registrą.

Tirkiliškių dvaras

Adresas: Kalvarijos g. 72

Tirkiliškių dvaro sodyba. 2012 m.

Fotogr. M. Balkus [KAVB]

Tirkiliškių dvarelis yra Kauno miesto Aleksoto seniūnijoje, greta Kazliškių gyvenvietės. Dvarelis kūrėsi XX a. pradžioje. 1928 m. dvarą nusipirko žymus Lietuvos visuomenės veikėjas, teisininkas, politikas Martynas Yčas (1941 m. emigravo į Braziliją, ten ir mirė). Iki šių dienų išliko dvarelio dviejų aukštų medinis namas, sandėlis, pirtis ir arklidės. Tirkiliškių dvaro sodybą per keletą pastarųjų dešimtmečių iš visų pusių apsupo besiplečiančios sodų bendrijos.

Marvos dvaras

Adresas: Marvelės g. 219, 221

Marvos dvaro rūmai sovietiniais metais

Kaunas ir jo apylinkės / Pranas Juozapavičius. – Kaunas, 1980. – P. 449.

Marvos vardas pirmą kartą istoriniuose šaltiniuose paminėtas 1514 m. Dvaras itin nukentėjo XVIII a. pradžioje, Šiaurės karo metu, nuo švedų kariuomenės. 1815 m. dvaras atiteko rusų generolui Šachovskiiui. XIX a. viduryje dvaras priklausė valstybei. Vėliau dvarą valdė Prūsijos didikas Lorché. Iš jo dvarą įsigijo Viktoras Gavronskis. Jam mirus dvaras atiteko broliui Stanislovui. Jo dukrai Kamilei 1889 m. ruošiantis tekėti už rusų kariuomenės pulkininko Voicecho Falevičiaus, Marvos dvaras buvo atiduotas jai kaip kraitis. Pirmojo pasaulinio karo metu dvare buvo apsistojęs vokiečių feldmaršalas Paulis fon Hindenburgas. Atkūrus Lietuvos valstybę, dvaras buvo nusavintas ir išparceliuotas. 1920 m. Marvos dvare buvo įsteigta Bakteriologijos ir serologijos stotis, vyko pirmieji mikrobiologiniai tyrinėjimai Lietuvoje. Dvaro rūmus su didžiąja dalimi žemių (80 ha) įsigijo Petras Maikauskas. Tarpukariu čia lankydavosi aukšti svečiai, neretai vasarodavo ir Prezidentas Antanas Smetona. 1930 m. dalyje Marvos dvaro pastatų įkurta senelių prieglauda. 1940 m. dvare įsikūrė Valstybinis kurčiųjų-nebylių institutas. Nacistinės Vokietijos okupacijos metu Marvos dvare buvo įkurta ligoninė. Dirbti dvaro laukuose iš Kauno geto buvo siunčiami žydai. Antrosios sovietinės okupacijos laikotarpiu dvaro rūmuose veikė 5-ieji vaikų namai. 1961 m. Marvos dvare įsikūrė Žemės ūkio akademijos mokomasis ūkis. 1991 m. greta dvaro pastatų pradėti statyti Kauno miesto vandenvalos įrenginiai. Tai turėjo katastrofiškų padarinių tolesniam dvaro rūmų likimui: iškeldinus gyventojus, neprižiūrimą pastatą

nusiaubė vandalai, benamiai, ir per dešimtmetį jis galutinai sugriuvo. Iš dvaro sodybos liko tik keli raudonplyčiai ūkiniai pastatai (dab. Marvelės g. 219, 221).

Romainių dvaras

Adresas: Romainių g. 67

Romainių dvaro pastatas. 1967 m.

Kaunas ir jo apylinkės / Pranas Juozapavičius. – Kaunas, 1980. – P. 187.

Romainių dvaro ištakos siekia XVI a. Dvaras suklestėjo XVIII a., kuomet jį valdė Vitebsko kaštelionas, Kauno seniūnas Simonas Sirutis (jam taip pat priklausė ir Aukštosios Panemunės dvaras). Tuo laiku buvo restauruoti senieji dvaro rūmai, šiaurinėje jų pusėje pastatyta kolonada, puošnūs marmuriniai laiptai. 1756 m. dvarą paveldėjo Juozapas Prozoras. XVIII a. pabaigoje Romainių dvaras atiteko jo sūnui Ignotui. 1801 m. Romainių dvare gimė Ignoto Prozoro sūnus Mauricijus Prozoras – vienas iš 1831 m. sukilimo Kauno apylinkėse vadų. Sukilimui pralaimėjus emigravo į Paryžių, 1855 m. paskelbus amnestiją grįžo į Tėvynę. Artimai draugavo su poetu Adomu Mickevičiumi, kuris 1819–1823 m. gyvendamas ir dirbdamas Kaune ne kartą lankėsi Romainių dvare. 1836 m. Romainių dvaro žemės buvo padalintos Anai Prozor, Samueliui Medekšai ir Feliksui Nartovskiui. 1850 m. Romainių dvarą įsigijo Benediktas Emanuelis Tiškevičius. XIX a. pab. Romainių dvarą valdė grafų patikėtinis Česlovas Bieleckas. Per Pirmąjį pasaulinį karą dvaro rūmus nusiaubė vokiečių kariuomenė. 1919 m. Romainių dvarą perėmė valstybė, siekusi kariškius aprūpinti žeme. 1921 m. Romainių dvarą įsigijo generolas Jonas Galvydis-Bykauskas. 1940 m. dvaras nacionalizuotas. XX a. 6 deš. dvarininko name

įsikūrė „Pergalės“ kolūkio kultūros namai, bibliotekėlė. Išlikę dvaro rūmai (dab. Romainių g. 67) labai pakitę, be ryškesnių architektūrinių bruožų, juose įrengti butai. Greta yra parko likučių.

Linkuvos dvaras

Adresas: Mosėdžio g. 62

Linkuvos dvaro rūmai. 2012 m.

Fotogr. M. Balkus [KAVB]

Linkuvos dvaro ištakos siekia XVI a. pirmąją pusę. Žinoma, jog tuomet jis priklausė bajorui Jonui Vydrai. XVII a. dvarą valdė Młodzianovskių giminė. 1660 m. jėzuitas Andrius Młodzianovskis dalį dvaro padovanojo Kauno jėzuitų kolegijai. 1773 m. dvaras atiteko valstybės išdui. XVIII a. dvarą kurį laiką valdė pavieta išdininkas Mykolas Končius, vėliau įsigijo bajoras Juozapas Fergisas. XVIII a. pabaigoje buvo iškasti keturi tvenkiniai, kurių didžiausias išlikęs iki šiol. Nuo 1797 m. dvarą valdė Anupras Zabiela. XIX a. pr. dvare buvo apsistoję Prancūzijos imperatoriaus Napoleono I kariai. XX a. pradžioje dvarą valdė Strumilų šeima. Pirmojo pasaulinio karo metais vokiečiai čia buvo įrengę belaisvių stovyklą, per karą mediniai dvaro rūmai sudegė. 1926 m. įgyvendinant žemės reformą dvaras buvo išparceliuotas, jo žemės išdalytos Lietuvos nepriklausomybės kovų savanoriams, bežemiams valstiečiams. 1927 m. dvaro centras su 46 ha žemės sklypu atiteko Kauno arkivyskupui metropolitui Juozapui Skvireckui. Tuomet prasidėjo dvaro „renesansas“: arkivyskupas senąjį mūrinį svirną perstatė į reprezentacinius rūmus, suremontavo apleistus ūkinius pastatus, atgaivino sodą, užveisė vynuogyną.

Dvare arkivyskupo iniciatyva pastatyta Šv. Jono Krikštytojo koplytėlė ir dvi skulptūros – Marijos Maloningosios ir „Poilsis“, vaizdavusi sėdintį arkivyskupą. 1941 m. dvaras pasipuošė Lietuvos krikšto 550 metų jubiliejaus proga sukurta Kristaus Karaliaus skulptūrinė kompozicija (autorė vienuolė Marija Leonarda Šmulkštytė). 1951 m. dvaro pastatuose įkurtas Veterinarijos akademijos mokomojo ūkio „Bolševikas“ gamybinis cechas. Sovietiniais metais dvaro teritorijoje pridygo menkaverčių ūkinių pastatų. 1992 m. dvaro sodybos pastatus perėmė Kauno miesto savivaldybė. Šiandien Linkuvos dvaro rūmuose gyvena keliolika šeimų. 1996 m. Veršvos upelio slėniui kartu su Linkuvos dvaro kompleksu suteiktas kraštovaizdžio draustinio statusas, dvaro rūmai įrašyti į kultūros paveldo registrą.

Vytėnų dvaras

Adresas: Vytėnų g. 95

Vytėnų dvaro rūmai. 2012 m.

Fotogr. M. Balkus [KAVB]

Vytėnų dvaras buvo įkurtas XX a. trečiajame dešimtmetyje, kuomet vykdant žemės reformą dalį Sargėnų dvaro žemių (apie 76 ha) 1925 m. įsigijo nepriklausomybės kovų dalyvis, savanoris Leonas Račiūnas. Jis sukūrė pavyzdinę dvaro ūkį ir pasistatė išraiškingą, į nedidelius rūmus panašų namą, kurio vidų puošė naujausio lietuvių meno kūriniai. Šiame name taip pat gyveno dvaro savininko brolis kompozitorius Antanas Račiūnas, čia sukūręs operą „Saulės miestas“. 1934 m. dvare lankėsi žymus rusų operos dainininkas Fiodoras Šaliapinas, dainavęs net dvaro balkone. Nacionalizuotame Vytėnų dvare 1941 m. įsteigtas vienas pirmųjų Lietuvoje tarybinių ūkių. Į Vytėnus iš Dotnuvos

perkelta bandymų stotis. 1957–1959 m. Vytėnų sodininkystės-daržininkystės bandymų stotyje dirbo Prezidentas Aleksandras Stulginskis. 1969 m. bandymų stotis iš Vytėnų perkelta į Babtus. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, Vytėnų dvaras gražintas Račiūnų šeimai.

Sargėnų dvaras

Adresas: Panerių g. 263

Buvusi Sargėnų dvaro karvelidė. 2012 m.

Fotogr. M. Balkus [KAVB]

Sargėnų vietovardis rašytiniuose šaltiniuose minimas nuo 1782 m. Sargėnų dvaras XIX a. II pusėje priklausė bajorams Macianskiams. Dvarininkas Leonas Macianskis buvo vienas iš 1831 m. sukilimo vadų Kauno apylinkėse. 1889 m. dvarą valdė jo našlė Aleksandra Macianskienė. Žinoma, jog 1898 m. Sargėnų dvaro savininkas Ignatijus Karlovičius Macianskis gavo leidimą statyti plytinę, kuri suklestėjo po Pirmojo pasaulinio karo, kuomet karo nuniokotam šalies ūkiui atstatyti reikėjo daug plytų. 1912 m. buvo pastatytas medinis gyvenamasis dvarininko namas (dab. Panerių g. 263). 1921 m. dvaro žemes paveldėjo Evelina Macianskienė ir jos sūnūs Jonas ir Leonas. 1922 m. šie paveldėtojai dvarą pasidalijo, didžioji dalis žemių atiteko Evelinai Macianskienei. 1923 m. ji pardavė po žemės reformos jai likusią dvaro dalį (80 ha) Amandai Pudymaitytei-Šodienei, tačiau tikroju dvaro savininku turbūt buvo jos vyras Jonas Šodė. A. Šodienė nemažai dvaro žemių išpardavė ūkininkams. 1938 m. buvo išparceliuota žemės reformos metu valstybei atitekusi dvaro dalis. 1931 m. dvare buvo filmuojamas vienas pirmųjų lietuviškų vaidybinių filmų „Onytė ir Jonelis“. 1941 m. nusavintame dvare įsteigtas Veterinarijos akademijos mokslinis ūkis. Sovietiniais metais Sargėnų dvaro sodyba neteko

ramios užmiesčio dvasios, iš šiaurės ją apsupo Kauno šiaurinis aplinkkelis (dab. Islandijos plentas), iš pietų priartėjo Šilainių daugiabučiai. Kadaisė čia buvusį dvarą mena tik keletas varganų medinių pastatų bei dviaukštis mūrinis raudonų plytų karvelidės pastatas (dabar Panerių g. 263e), tapęs gyvenamuoju namu.

Miesto dvarelis

Adresas: L. Zamenhofo g. 7, 9

Miesto dvarelio kompleksas. 2012 m.

Fotogr. M. Balkus [KAVB]

Dvarelio kompleksas yra pačioje Senamiesčio širdyje, ties L. Zamenhofo ir Kurpių g. sankirta, netaisyklingo trikampio formos sklype. Istoriniai šaltiniai byloja, kad 1627 m. šioje vietoje stovėjo namas, tačiau 1655 m. jis sudegė (išliko tik skliautiniai rūšiai). Kelis amžius toje vietoje buvo sodelis, kol 1850 m. tuometinis sklypo savininkas Jeckelis L. Neviažskis greta Zamenhofo g. pastatė žydų sinagogą (sovietiniais metais paversta sandėliu). 1852 m. sklypo kampinėje dalyje pastatytas trapecijos formos gyvenamasis namas, kuriame veikė žydų mokykla ir košerinio maisto valgykla. Sklypo dalyje prie dabartinės Kurpių g. 1852–1860 m. pastatyti du sandėliai, vėliau tose patalpose įrengti butai. Išlikę pastatai (buvusi sinagoga, gyvenamasis namas ir palei šiaurinį sklypo pakraštį išsidėstę mūrine tvora sujungti sandėliai) po 1990 m. buvo atiduoti Kauno žydų religinei bendruomenei. 2001 m. dvarelio kompleksą įsigijo bendrovė „Ratvilas“, pastatai buvo rekonstruoti ir pritaikyti modernaus gyvenimo reikmėms. Dabar juose įsikūrusios sveikatos priežiūros ir gydymo įstaigos.

Frykų (Idalinos) dvarelis

Adresas: K. Būgos g. 8

Frykų (Idalinos) dvarelio pagrindinis pastatas. 2012 m.

Fotogr. M. Balkus [KAVB]

Vadinamasis Frykų (Idalinos) dvarelis įsikūręs Žaliakalnyje. Tikėtina, jog vienaaukščius mūrinius namus apie 1845 m. pasistatė baronas Osten-Sakenas. 1878 m. šias valdas paveldėjo Idalija Frykienė. XIX a. pabaigoje dvarelyje, be mūrinio pastato, anuomet dar buvo keli mediniai namai, didelė mūrinė oranžerija, ant kalvos stovėjo medinis malūnas. Dvarelio istorija betarpiškai susijusi su dviem žymiais Kauno architektais – Edmundu Emiljonu Fryku ir jo sūnumi Edmundu Alfonsu Fryku.

Po Edmundo Emiljono Fryko mirties (apie 1920 m.) jo vaikai pasidalijo dvarelį, jis neteko vientisumo. 1928 m. paveldėjusi pagrindinį dvarelio pastatą Marija Frykaitė-Klokockienė jį pardavė inžinieriui Česlovui Mikuckui. Butą dvarelyje kurį laiką nuomojo Šveicarijos konsulas. Gavęs dalį tėvų palikimo, architektas E. A. Frykas apsigyveno ant kalvos esančioje dvarelio sklypo dalyje (mediniame name), Bažnyčios g. tąsoje pastatė laiptus su sargo nameliu. Po 1933 m. architektas pradėjo dalyti dvarelio teritoriją sklypais ir juos pardavinėti. Buvusių takų vietoje formavosi naujos gatvės (1937 m. viena iš jų pavadinta Frykų vardu). Iki šių dienų išlikęs pagrindinis dvarelio pastatas (K. Būgos g. 8), medinis namas ant kalvos (Fryko g. 23) ir sargo namelis prie laiptų.

Legeckių dvarelis

Adresas: K. Būgos g. 4

Legeckių dvarelis. 2012 m.

Fotogr. M. Balkus [KAVB]

Vadinamasis Legeckių dvarelis išsidėstęs Vytauto kalno pašlaitėje, kiek užgožtas didelių ažuolų ir klevų. Dvarelio namas statytas 1850 m. (tikėtina, jog Matusevičių giminės). 1897 m. sodybą iš Barbaros Matusevičienės nusipirko bajoras Marijonas Legeckis. Namas pertvarkytas 1926–1927 m., kuomet jį įsigijo Antanas Lapinskas. Naujasis savininkas uždengė skardinį stogą, vidaus erdves padalijo į nedidelius 2–3 kambarių butus. Sovietinio laikotarpio pradžioje namas nacionalizuotas, tačiau 1945 m. grąžintas savininkui. 1948 m. A. Lapinskas ketvirtąją dalį namo pardavė. Vėliau ši valda išsaugojo privatų statusą. Dabar miestietiško dvarelio sodyba gana gerai prižiūrima, sklypas išsaugojęs istorines ribas.

Aukštosios Panemunės dvaras

Adresas: Perlojos g. 27

Aukštosios Panemunės dvaro rūmų liekanos. 2008 m.

Fotogr. R. Vaitilavičienė [KAVB]

Aukštosios Panemunės dvaras pirmą kartą paminėtas rašytiniuose šaltiniuose 1559 m. XVI a. dvaras priklausė Martynui Podsendkovskiui, vėliau – Simonui Kruševskiui. XVIII a. Aukštosios Panemunės savininkas Simonas Sirutis dvaro sodybą persistatė ir pavertė reprezentacine. Po Simono Siručio mirties 1747 m. dvaras atiteko jo sesers sūnui Juozapui Prozorui. 1787 m. jam mirus, Aukštąją Panemunę paveldėjo jo sūnus Karolis Prozoras. Šis didikas, siekdamas paremti 1794 m. Tado Kosciuškos rengtą sukilimą, įkeitė Aukštosios Panemunės dvarą ir gautus pinigus paaukojo sukilėliams. 1800 m. Aukštąją Panemunę jis pardavė vokiečiui Petru Lebrechtui Frentzeliui. Tuomet dvaras turėjo didelį parką, kurio alėja tęsėsi iki pat Nemuno. 1859 m. Aukštosios Panemunės dvaro savininku tapo Frentzelio žentas vokietis Hassfortas. Hassfortų duktė Žozefina 1894 m. ištekėjo už būsimo Lietuvos kariuomenės vado Silvestro Žukausko. 1894 m. carinė valdžia iš Hassfortų giminės išpirko Aukštosios Panemunės dvarą ir greta buvusį miestelį. Dvaro žemėje buvo įkurtas pirmasis Lietuvoje aerodromas, pastatyti oro balionų ir lėktuvų angarai. Dvaro patalpose iki 1993 m. gyveno rusų kariai. 2001 m. dvaro rūmų liekanas (Perlojos g. 27) įsigijo kaunietis inžinierius Kęstutis Linkus.